

תגובה לתגובה

דניאל רייזר

ההיסטוריה של העת החדשה מוכיחה כי כל נסיון של יצירת תודעה דתית-יהודית ללא ההלכה כפי שהיא היום ("ההלכה הגלותית" בטרמינולוגיה של שורק) עבור היקף רחב של אנשים ולאורך זמן - נוחל כשלון. זהו תמצית מאמרי על רגל אחת. טענתו העיקרית של שורק בתגובתו עוסקת בנושא שלא נגעתי בו כלל והוא הזיקה בין ההלכה לבין ההיבט הלאומי, ובמילים אחרות: האם ההלכה שנוצרה "בעיקר בגלות או בתודעת גלות", המבטאת בדרך כלל פן אינדיבידואלי-קהילתי, יכולה להתמודד עם דרכי חשיבה לאומיים-ריבוניים. זוהי אכן שאלה חמורה ורבת היקף ואולם ישנם כאן שני עניינים מובחנים: הזיקה בין ההלכה לתודעה דתית והזיקה בין ההלכה לתודעה מדינית-ריבונית. אני דנתי בראשונה ואילו שורק השיב לי בשנייה. על טענתו האחרונה של שורק, כי ההלכה כפי שהיא היום לא תוכל לעולם לשמש תשתית ערכית לחברה הישראלית - לא אוכל לענות בהרחבה כיוון שאיני סוציולוג או פילוסוף של החברה. אומר רק מתוך אינטואיציה אישית, כי דווקא בטענה מובלעת זו, חש אני את הקרע הגדול ביני לבין שורק. שורק נוטה יותר ממני לתפיסה של חברה אחדותית ומחפש תשתית לחברה אידיאלית, בה"א הידיעה. לעומתו אני תופס את החברה כמתח מתמיד בין קבוצות מנוגדות (שרק באופן פלאי, בלתי רציונלי, רואת עצמן כחברה אחת). החברה ניזונה ומתפרנסת ממתח מתמיד זה בין חלקיה. לפיכך, בעיני אין שום משמעות לחיפוש "תשתית ערכית" כלשהי לחברה ולעולם לא תהיה כזאת, הלכתית או לא-הלכתית.